

Sectorprognoses | 31 maart 2022

Hoge gas- en elektriciteitsprijzen kosten bedrijfsleven circa 22 miljard euro

De explosief stijgende gas- en elektriciteitsprijzen kosten het Nederlandse bedrijfsleven dit jaar naar schatting 22 miljard euro extra. In eerste instantie zijn het de ondernemers met variabele energiecontracten die met de prijsstijgingen te maken krijgen. Zodra de tarieven vanwege de oorlog in Oekraïne verder oplopen en mogelijk nog lang hoog blijven, worden meer ondernemingen geraakt. In sommige branches wordt de winst weggevaagd. Daarnaast hebben de hoge prijzen effect op de groeiverwachtingen van de branches.

De gasprijzen waren sinds afgelopen zomer al flink aan het stijgen, maar door de Russische invasie in Oekraïne zijn deze nog verder gestegen. Inmiddels verwacht ABN AMRO dat over heel 2022 de tarieven voor gas en elektriciteit gemiddeld circa vijf keer zo hoog zijn als in 2019. Bedrijven die een variabel energiecontract hebben, voelen de forse tarieven direct in hun marge. Wie een jaar geleden tegen lage tarieven gas en elektriciteit voor 2022 had ingekocht, ontloopt de prijsstijgingen vooralsnog. Hoe langer de prijzen op een hoog niveau blijven, des te meer bedrijven hun eerder afgesloten vaste contracten zien aflopen, waardoor zij de nieuwe hoge tarieven moeten betalen.

Bij de berekening van de extra energiekosten van circa 22 miljard euro is ervan uitgegaan dat het bedrijfsleven voor de helft van het verbruik variabele tarieven betaalt. Deze aanname is gedaan op basis van gesprekken in de markt met brancheverenigingen en grootverbruikers. Tegelijkertijd moet worden vermeld dat precieze gegevens over het aantal ondernemingen dat variabele energietarieven betaalt ontbreken.

Somber

Voor heel 2022 is het beeld wat betreft energie somber. De markt verwacht dat de prijzen voor gas en elektriciteit in ieder geval tot de lente van 2023 niet of nauwelijks zullen dalen. Dit blijkt uit het feit dat termijncontracten vele malen hoger noteren dan een jaar geleden. Hoeveel hoger is afhankelijk van de termijn van levering, waarbij geldt: hoe sneller de levering, des te hoger de prijs. De hoge prijzen van deze termijncontracten hangen samen met de onzekerheid die in de markt leeft ten aanzien van het vullen van de gasvoorraden in de komende maanden en de mogelijke

tekorten die dit teweeg brengt tijdens het stookseizoen van de volgende winter. Aangezien gas een belangrijke component is van onze elektriciteitsmix, stijgen ook de elektriciteitsprijzen sterk.

De recente verlaging van de energiebelasting heeft een beperkt positief effect op het bedrijfsleven. Die verlaging komt namelijk alleen ten goede aan kleine ondernemingen en huishoudens. Grootverbruikers, zoals producenten van asfalt, glas en bakstenen, vallen buiten deze maatregel. In de industrie is de basischemie een grootverbruiker van gas. In het najaar zag fabrikant Yara zich al genoodzaakt om de productie van ammoniak, een grondstof voor kunstmest, in zijn fabriek in Sluiskil terug te schroeven.

Top 20 van branches met hoge energiekosten

Gerangschikt naar energiekosten ten opzichte van de omzet in 2019

Branche	Netto-omzet (mln)	Energiekosten (mln)	Energiekosten % van omzet	Resultaat (mln)	Energiekosten t.o.v. resultaat
1. Glastuinbouw	8.253	1.261	15,3%	1.116	113%
2. Pulp-, papier- en kartonindustrie	1.766	129	7,3%	165	78%
3. Basischemie	39.199	1.808	4,6%	3.448	52%
4. Basismetalaalindustrie	8.733	360	4,1%	-94	<i>n.a.</i>
5. Waterleidingbedrijven	1.407	52	3,7%	121	43%
6. Meelindustrie	2.674	98	3,7%	137	72%
7. Overige chemische productenindustrie	5.122	183	3,6%	329	56%
8. Delfstoffenwinning (geen olie en gas)	1.500	50	3,3%	120	42%
9. Wasserijen	876	29	3,3%	76	38%
10. Bouwmaterialenindustrie	7.215	235	3,3%	498	47%
11. Dienstverlening voor de landbouw	5.711	171	3,0%	930	18%
12. Oppervlaktebehandelingsindustrie	1.896	52	2,7%	141	37%
13. Aardappelproductenindustrie	3.231	87	2,7%	152	57%
14. Brood- en banketbakkerijen	3.405	88	2,6%	371	24%
15. Traditionele horeca	23.368	582	2,5%	3.342	17%
16. Raffinaderijen	35.199	749	2,1%	279	268%
17. Groente- en fruitverwerkende industrie	5.920	125	2,1%	237	53%
18. Aardolie-industrie	35.650	751	2,1%	313	240%
19. Rubber- en kunststofproductindustrie	10.191	178	1,7%	803	22%
20. Sloopbedrijven en grondwerk	3.927	66	1,7%	548	12%

Energiekosten inclusief elektriciteit, gas en kolen, maar exclusief bijvoorbeeld benzine en diesel voor transport.

Bron: CBS; cijfers glastuinbouw Agrimatie; berekeningen ABN AMRO.

Top 20

ABN AMRO heeft een top 20 gemaakt van branches die in verhouding tot de omzet de hoogste energiekosten maken. Wat een aantal branches in deze top 20 extra gevoelig maakt, zijn de vaak dunne marges. Voorbeelden zijn de glastuinbouw, raffinaderijen en de basischemie. Zo werd in 2019 volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in de basischemie circa 3,5 miljard euro brutowinst gemaakt. De energiekosten in deze branche, die vooral aardgas verbruikt, bedroegen in dat jaar 1,8 miljard euro. Dat betekent dat een vervijfvoudiging van de gas- en elektriciteitsstarieven leidt tot dieprode cijfers, tenzij bedrijven erin slagen de afzetprijzen te verhogen.

Ook de producenten van bouwmaterialen zijn relatief kwetsbaar. De energiekosten van bouwmaterialenproducenten bedroegen bijna de helft van hun resultaat in 2019. Bedrijven in de voedingssector die energie nodig hebben voor het verwerken, verhitten of koelen van voedsel, worden eveneens geraakt door de hogere gasprijzen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om industriële bakkerijen en aardappelverwerkers. Een branche die buiten de top 20 valt, maar toch ook de hoge prijzen voelt, zijn de datacenters.

Datacenters zijn grootverbruikers van stroom. Zij gebruiken de stroom om hun servers draaiende te houden waarop een flink deel van het internet- en dataverkeer wordt afgewikkeld. Als zij de toegenomen kosten doorberekenen aan hun klanten, dan voelt een deel van het bedrijfsleven dat. Hun klanten zijn de webhostingproviders, clouddienstverleners en softwareontwikkelaars, maar ook bedrijven die hun servers bij de datacenters hebben staan. Datacenters die de stroom tegen een variabele prijs inkopen maar vaste prijzen met hun klanten hebben afgesproken, komen mogelijk in de knel. De grotere datacenters hebben hun energiekosten doorgaans vastgelegd.

Doorberekenen

Het is overigens maar de vraag of alle getroffen bedrijven de miljarden aan extra energie kosten kunnen doorberekenen aan hun afnemers. Van de bouwbedrijven verwacht bijna 50 procent de gestegen kosten te kunnen doorberekenen aan hun opdrachtgevers, zo bleek begin dit jaar uit de Conjunctuurenquête van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Dat betekent tegelijk dat voor de invasie in Oekraïne al ruim 50 procent aangaf margedruk te ervaren zolang de energiekosten hoog blijven. In het meeste extreme geval kan dit leiden tot faillissementen van bouwbedrijven.

De verwachting is dat de producenten van bouwmaterialen de hogere kosten doorberekenen in de prijzen die zij rekenen aan bouwgroothandels, aannemers en installateurs. Dat heeft mogelijk gevolgen voor de 100.000 huizen die per jaar moeten worden gebouwd. Supermarkten Jumbo, Albert Heijn en de inkoopvereniging Superunie hebben aangegeven de hogere kosten voor onder meer tafeleieren te vergoeden. Pluimveehouders zijn daarmee voor een deel verlost van de pijn die is ontstaan als gevolg van de gestegen energieprijzen. Het andere deel moeten de pluimveehouders zien door te rekenen aan de industrie, waar de eieren in voedsel worden verwerkt.

Concurrentiepositie

Nederlandse bedrijven die met wereldwijde concurrentie te maken hebben, zoals veel bedrijven in de industrie, raken relatief in een zwakkere positie door de gestegen prijzen van energie. Zo wordt in India voor de productie van staal en chemicaliën vaker steenkool gebruikt in plaats van gas. Steenkool is wel duurder geworden, maar niet een factor vijf. De Verenigde Staten winnen zelf veel (schalie)gas en zijn dus minder afhankelijk van Rusland, waardoor de prijs daar lager is. In de tuinbouw hebben concurrenten uit Zuid-Europa een voordeel, omdat het daar warmer is. Deze landen hebben niet zoveel energie nodig om te telen en staan dus minder onder druk om hun prijzen te verhogen. Producenten van glasgroente merken dit, omdat zij bijvoorbeeld voor tomaten concurrentie hebben uit Spanje en Marokko.

Diverse bedrijven grijpen naar rigoureuze maatregelen wanneer hun concurrentiepositie sterk onder druk komt. Het drastisch inperken van hun activiteiten is er een van. Sommige glastuinders laten hun kassen deels of helemaal leeg, omdat de kosten te hoog worden en dit niet wordt goedge maakt door hogere omzetten. Weer andere tuinders kiezen ervoor om minder te belichten, wat de productie drukt. Ook sommige chemische fabrieken hebben vanwege de hoge gasprijzen de productie flink verlaagd.

Daar waar de afzetprijzen wel worden verhoogd, worden de hogere lasten door de hele keten heen gevoeld. De voedingsmiddelensector kan bijvoorbeeld de gevolgen van de hogere prijzen voor kunstmest ervaren. Allereerst is Rusland een grote kunstmestproducent, maar daarnaast is voor de productie van kunstmest ook relatief veel gas nodig. Het wordt gebruikt bij de productie van plantaardige producten als rijst, granen, aardappelen en suikerbieten. Als daarvan de prijzen stijgen, zal de voedselverwerkende industrie de gevolgen hiervan merken.

Consumenten

Zodra de doorrekening de winkelschappen bereikt, gaat ook de consument hier de gevolgen van ondervinden, terwijl de prijzen de afgelopen maanden al een stijgende trend vertonen. Consumenten anticiperen al op een verdere uitholling van hun koopkracht. Zo maakte het CBS vorige week bekend dat het consumentenvertrouwen met -39 op het laagste niveau in negen jaar staat. Vooral grote aankopen worden uitgesteld, wat meubel- en witgoedwinkels zullen merken. ABN AMRO verwacht dat de economie dit jaar desondanks met 3,1 procent groeit ten opzichte van 2021, omdat de economische activiteit sinds het vierde kwartaal van 2021 op een hoog niveau ligt en dit jaar nauwelijks wordt gehinderd door coronamaatregelen. Meer dan vorig jaar geven consumenten nu geld uit in de horeca en aan vakanties. Dit is het gevolg van inhaalvraag, maar traditioneel zijn juist deze sectoren gevoelig voor lagere economische groei en een laag consumentenvertrouwen.

De oorlog, de hogere gasprijzen en de daarmee gepaard gaande inflatie van naar verwachting 5,3 procent zorgen ervoor dat volumeprognoses voor sectoren voor 2022 naar beneden zijn bijgesteld. Toch zijn deze over het algemeen nog wel positief. Dit komt doordat de vraag nog sterk is en dat eindafnemers tot op zekere hoogte bereid zullen zijn de hogere prijzen te betalen. In de tweede helft van jaar zal het effect van toenemende schaarste en hogere prijzen meer prangend worden

en verwacht ABN AMRO een verslechtering. Bij hoog blijvende kosten kunnen bedrijven het na de zomer moeilijk krijgen.

Prognoses sectoren

<i>% jaar-op-jaar volumegroei</i>	2021	2022
Leisure	35	25
Retail	1	0,5
Industrie	13,4	4,5
T&L	8	2,5
Agrarisch	0	-2
Food	-0,4	0
TMT	6,5	4,5
ZD	6	4
Bouw	2,4	1,5
Vastgoed	9	2,5
Healthcare	6	4

Bron: CBS, ABN AMRO Sector Advisory

Afbouwen

De Europese Commissie heeft aangegeven de afhankelijkheid van gasimporten uit Rusland versneld te willen afbouwen. De Commissie is hiervoor met ambitieuze plannen gekomen. De plannen leunen grotendeels op de invoer van vloeibaar aardgas (LNG) uit andere gasproducerende landen, het verminderen van de vraag naar gas, en een versnelling van de energietransitie richting duurzame energiebronnen. De versnelling van de ontwikkeling van duurzame energiebronnen, zoals zon- en windenergie, biedt echter op de korte termijn geen oplossing voor onze grote afhankelijkheid van gas in de energiemix. Zuiniger omgaan met energie of het inzetten van alternatieven, zoals het langer en intensiever gebruikmaken van bestaande kolen- en kerncentrales, kan het aandeel gas in de elektriciteitsmix wel verminderen en daarmee mogelijk enige verlichting geven voor de hoge elektriciteitsprijzen.

Leisure

Gerarda Westerhuis, Sectoreconoom Leisure & Retail ABN AMRO
gerarda.westerhuis@nl.abnamro.com

Voor de leisuresector verwacht ABN AMRO in 2022 een groei van 25 procent ten opzichte van 2021. Hiermee komt de sector op circa 85 procent van het niveau van 2019 en is daarmee nog niet volledig hersteld van de coronapandemie. Hoewel veel ondernemers veerkracht tonen en sinds het opheffen van de coronarestricties goede zaken doen, kampen ze door de invasie van Rusland in Oekraïne toch weer met nieuwe onzekerheden. Het langverwachte herstel wordt hierdoor vertraagd.

Energieprijzen

Zwembaden luidden vorige week de in De Telegraaf de noodklok vanwege de gestegen gasprijzen. Ze kunnen de gestegen kosten nauwelijks dragen. Veel baden zijn bovendien nog aan het bijkomen van de coronacrisis; het aantal bezoekers is vaak nog niet op het niveau van 2019. Noodgedwongen sluiten ze een uurtje eerder of verlagen ze de temperatuur van het water om zo de kosten te drukken. Mogelijk worden zwemlessen duurder.

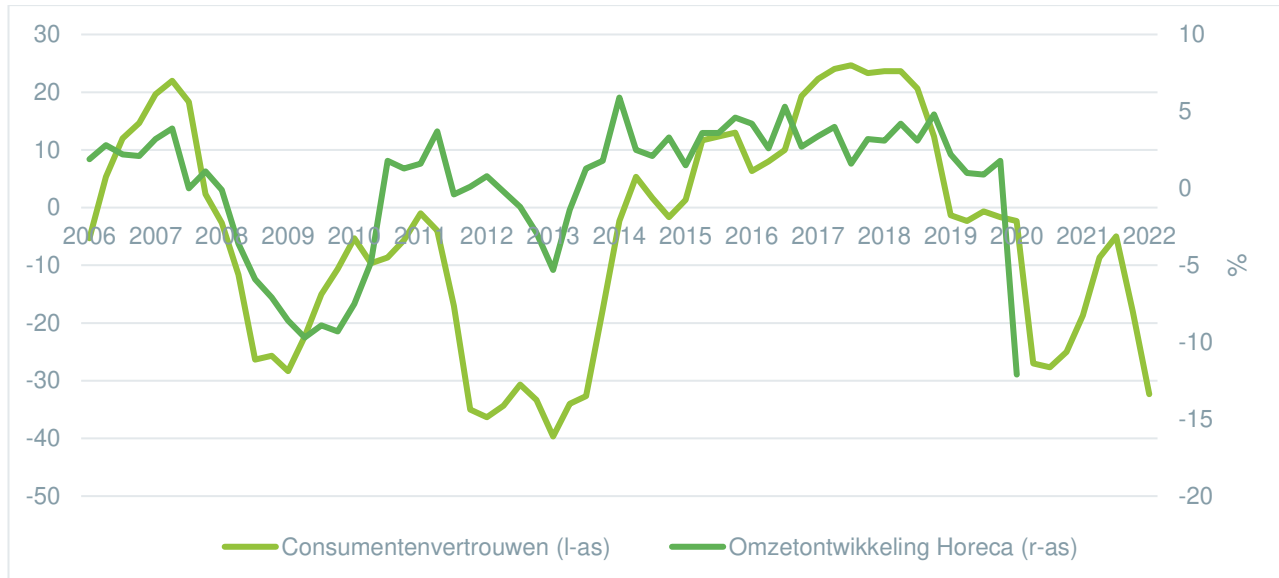
Ook de traditionele horeca heeft te kampen met de stijgende energieprijzen, zo blijkt uit de tabel van de top 20. Zo bedroegen de energiekosten in 2019 gemiddeld 2,5 procent van de omzet en 17 procent van het resultaat. Daarnaast hebben ondernemers te maken met de indirecte gevolgen van de hoge energieprijzen, zoals bij de inkoop van bijvoorbeeld voedingsmiddelen die eveneens in prijs zijn gestegen. Vooral zelfstandige horecaondernemers die recent zijn gestart hebben een relatief zwakke onderhandelingspositie bij brouwers en andere toeleveranciers. Tel daar de [schulden die veel horecaondernemers hebben opgebouwd](#) tijdens de coronapandemie bij op, en het wordt duidelijk dat de gestegen energieprijzen weer extra druk op de sector leggen.

Consumentenvertrouwen voorbode

Na twee jaar coronacrisis hebben veel consumenten enorme behoefte aan reizen en uitgaan. We zien dit bijvoorbeeld terug in de transactiedata van ABN AMRO. Zo besteedden gecorrigeerd voor inflatie particuliere klanten van de bank in februari 8 procent meer in restaurants en 16 procent meer in cafés dan in dezelfde maand in 2019. Aangezien het gaat om inhaalvraag en de verwachting is dat de consument in de tweede helft van het jaar het koopkrachtverlies gaat merken, ligt een afzwakking van het restaurant- en cafébezoek voor de hand.

Het lage consumentenvertrouwen van -39 in maart is een voorbode van de verwachte terugval. Uit de recente geschiedenis blijkt dat de horecaomzet meebeweegt met het consumentenvertrouwen. Tijdens de financiële crisis van 2008 bijvoorbeeld nam het vertrouwen fors af waarna de consument minder vaak en minder luxe uit eten ging. Als we deze correlatie doortrekken naar de huidige situatie waarin het consumentenvertrouwen is gedaald naar een nieuw dieptepunt, kunnen we concluderen dat het huidige groeitempo hoe dan ook zal afzakken.

Relatie consumentenvertrouwen en horecaomzet

Bron: CBS

Brandstoftoeslag vliegticket

De oorlog heeft ook gevolgen voor de reisbranche. Vliegen wordt duurder door de oplopende brandstofprijzen, waardoor veel maatschappijen in de zomer een brandstoftoeslag aan de consument zullen vragen, zo berichtte De Telegraaf onlangs. Tickets kunnen wel 15 procent duurder worden. Het herstel van intercontinentaal vliegverkeer wordt hierdoor mogelijk vertraagd. Hotels en gelegenheden voor dagrecreatie die afhankelijk zijn van internationale (zakelijke) gasten, vooral actief in de regio Amsterdam, krijgen hierdoor eveneens te maken met langzamer herstel dan eerder geprognoseerd.

ABN AMRO verwacht dat toerisme binnen Europa sneller herstelt dan naar bestemmingen verder weg. Nederlanders gaan deze zomer naar verwachting weer meer naar het buitenland op vakantie, vooral naar Zuid-Europese landen. Door de oorlog zijn Oost-Europese landen minder in trek en worden eerder geplande reizen naar die regio geannuleerd of omgeboekt. De lichte afname van het binnenlands toerisme wordt gecompenseerd door de komst van toeristen uit omliggende landen, zoals Duitsland. Het aantal Duitsers dat boekingen voor het paasweekend heeft gedaan, ligt alweer op het niveau van 2019. Tijdens de coronacrisis richtten veel ondernemers zich op toeristen uit Nederland, Duitsland en België. In de zomermaanden van 2021 was dat behoorlijk succesvol. Het lijkt er op dat deze groepen ook dit jaar weer de boventoon zullen voeren in de Nederlandse hotels en vakantieparken.

Retail

Gerarda Westerhuis, Sectoreconoom Leisure & Retail ABN AMRO
gerarda.westerhuis@nl.abnamro.com

ABN AMRO stelt de verwachting voor de retailsector iets naar beneden bij; van een volumegroei van 1 naar 0,5 procent in 2022. Een belangrijke oorzaak van de neerwaartse groeioprognose zijn de stijgende prijzen. Met name de uitgaven aan duurzame goederen nemen naar verwachting af door een dalende koopkracht. Consumenten blijven wel voedingsmiddelen kopen, die immers een eerste levensbehoefte zijn, maar geven daarbij wel meer de voorkeur aan supermarkten waar de nadruk ligt op een scherpe prijs.

Retailers hebben te maken met een hogere energierekening, tenzij ze voor langere tijd een energiecontract hebben vastgelegd. Voor de meeste retailers zijn de energiekosten als percentage van de omzet echter relatief klein. Behalve deze directe impact van de stijgende energieprijzen, hebben ze te maken met duurdere inkoop, omdat toeleveranciers een deel van hun hogere energierekening doorberekenen aan de retailer. Een andere oorzaak is dat grondstoffen, verpakkingen en transport duurder zijn geworden. Ook deze stijgende kosten worden deels doorberekend aan de retailer en deels geabsorbeerd in de keten.

Druk op marges

Een grote onzekerheid voor veel retailers is in hoeverre ze de gestegen kosten kunnen vertalen naar een hogere prijs voor de consument. Ze zijn bezorgd wat de concurrent doet en of deze de prijzen ook verhoogt. In hoeverre ondernemers het zich kunnen permitteren om genoeg te nemen met minder marge verschilt per branche waarin ze actief zijn, de bedrijfsgrootte en de mate waarin ze nog gebukt gaan onder de gevolgen van de coronapandemie. Zo hebben veel mkb-bedrijven weinig vet meer op de botten na de twee jaar durende coronacrisis. Naast de opbouw van schulden aan bijvoorbeeld de belastingdienst hebben veel van de mkb-ers ingeteerd op hun reserves en privéspaargelden aangewend om te kunnen overleven. Ook het assortiment speelt een rol in hoeverre een ondernemer de gestegen inkooprijzen kan doorberekenen. Een prijsverhoging is makkelijker te realiseren bij een relatief exclusief assortiment.

Meubels en auto's

Consumentenproducten die het afgelopen jaar al flink duurder zijn geworden, zijn onder meer meubels en auto's. In de meubelbranche worden de stijgende producentenprijzen sinds midden 2021 doorberekend aan de consument; in februari 2022 is de consumentenprijs zelfs gestegen met 11,1 procent ten opzichte van dezelfde maand in 2021. De branche had voor de invasie van Rusland in Oekraïne al te maken met [stijgende prijzen door grondstoftekorten zoals hout en ontregelde toeleveringsketens](#). De verwachting is dat dit door de oorlog verder versterkt wordt. Ook de prijsstijgingen van nieuwe en tweedehandsauto's zet door. De beperkte beschikbaarheid van onderdelen en de stijgende grondstofprijzen spelen hierbij een belangrijke rol.

Koopkracht

De vraag is welke prijsverhogingen van de retail de consument zal accepteren nu hun koopkracht ook wordt uitgehold door een hogere energierekening. Deze effecten zijn momenteel in de retailsector nog niet goed zichtbaar. Voorlopig lijkt sprake van een inhaalvraag na de strenge lockdowns tijdens de coronapandemie. Ook wordt het in die periode opgepote spaargeld wellicht ingezet en helpt het dat de overheid enige compensatie biedt voor de hogere energieprijzen. Bovendien heeft een deel van de huishoudens voorlopig nog een vast energiecontract, waardoor de pijn nog niet gevoeld wordt.

Ondanks deze mitigerende factoren is het consumentenvertrouwen flink gedaald naar -39 in maart 2022. Zowel het oordeel over het economische klimaat als de koopbereidheid, waaronder het doen van grote uitgaven aan bijvoorbeeld auto's, meubels en elektronica, gingen achteruit. Dit verminderde vertrouwen maakt consumenten dus voorzichtig en lijkt een voorbode voor de verwachte daling in de bestedingen aan duurzame goederen in de tweede helft van het jaar.

Industrie

Albert Jan Swart, Sectoreconoom Industrie, Transport & Logistiek - 0641449681

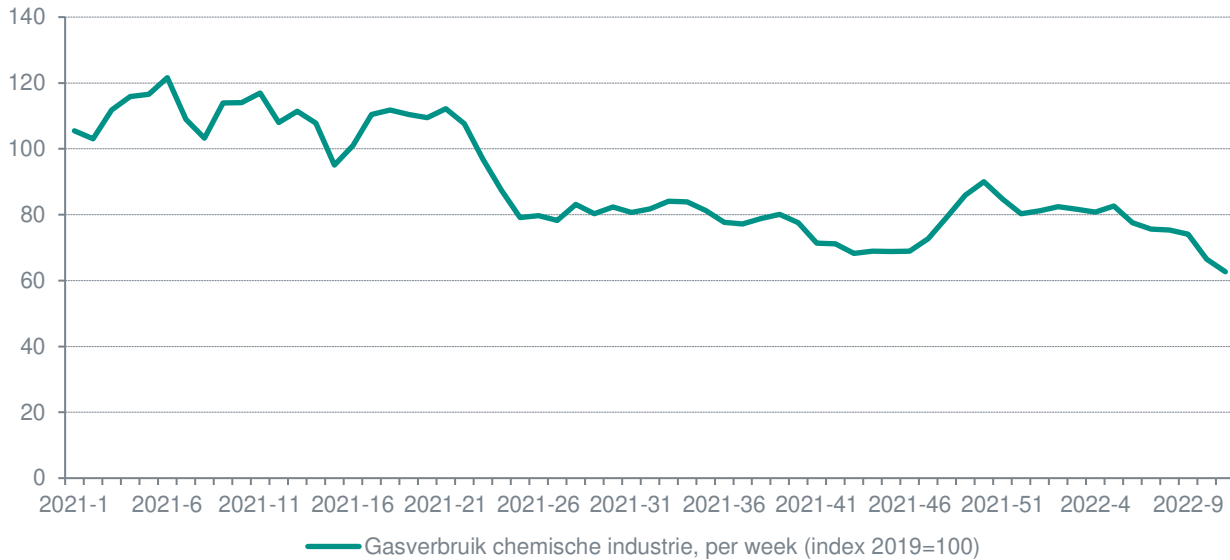
albert.jan.swart@nl.abnamro.com

Als gevolg van de oorlog in Oekraïne krijgt de industrie dit jaar te maken met een verdere stijging van energiekosten en nog hogere prijzen voor grondstoffen zoals metalen en kunststoffen. De directe gevolgen zijn het grootst voor de grootverbruikers van energie, zoals in de basischemie, in de basismetaalindustrie en in de papierindustrie. Vooral voor ondernemingen die veel aardgas verbruiken kunnen de gevolgen groot zijn, want met name de gasprijs is sterk toegenomen. Grootverbruikers hebben lang niet altijd hun energie vooraf ingekocht tegen vaste tarieven, omdat dit gedurende de laatste decennia vooral zorgde voor hogere kosten. Sommige ondernemingen zullen erin slagen de kostenstijgingen door te rekenen aan hun afnemers, maar dat lukt lang niet altijd, bijvoorbeeld doordat concurrenten op andere werelddelen vooral gebruikmaken van steenkool en daardoor minder last hebben van stijgende energiekosten.

Met name in de chemische industrie loopt het gasverbruik terug, wat erop duidt dat ondernemingen de productie afschalen om grotere verliezen te voorkomen. Zo produceert chemiebedrijf Yara minder ammoniak, een grondstof voor kunstmest, in zijn fabriek in Sluis. Het gasverbruik in de chemische industrie liep sinds de zomer van 2021 al terug vanwege de oplopende gasprijs en is sinds de oorlog in Oekraïne verder gedaald. De chemische industrie heeft ook last van de stijgende prijs van aardolie, die vaak wordt gebruikt als grondstof, bijvoorbeeld bij de productie van kunststoffen.

De terugvallende export naar Rusland is van beperkte invloed op de sector. In 2019 was ongeveer 1,5 procent van de totale Nederlandse export van industriële producten voor Rusland bestemd. Het betreft vooral landbouwmachines, medische apparatuur en chemische producten.

Chemische industrie verbruikt veel minder gas vanwege sterk gestegen gasprijs

Bron: CBS

Keteneffecten

De stijgende afzetprijzen van bijvoorbeeld staal en kunststof kunnen ook zorgen voor margedruk in andere industriële branches, zoals de metaalbewerking en de rubber- en kunststofproductindustrie. Deze branches zien behalve de energiekosten hun inkoopkosten voor materialen sterk stijgen. Metalen worden ook duurder doordat Oekraïne en Rusland belangrijke leveranciers zijn van deze grondstoffen. Het is onzeker of metalen uit Rusland in de komende maanden wel leverbaar zijn.

De industrie in Oekraïne is vanwege de oorlog grotendeels tot stilstand gekomen. Sommige fabrieken, waaronder Azovstal, een van de grootste staalfabrieken van Europa, zijn bij de gevechten vernietigd of zwaar beschadigd. Dat leidt tot ontregeling van toeleveringsketens. De auto-industrie, die werkt met kleine voorraden, is daarvoor zeer gevoelig. Door een tekort aan in Oekraïne geproduceerde bedrading kwamen productielijnen van BMW tot stilstand, waaronder bij het Nederlandse VDL Nedcar. Naar verwachting zijn voor de meeste industriële producten uit Oekraïne wel alternatieve leveranciers te vinden, maar dat kan enkele maanden kosten. Doordat de Nederlandse industriële productie in de loop van 2021 in zeer hoog tempo toenam, verwacht ABN AMRO voor 2022 nog steeds een groei van 4,5 procent. De industrie reageert echter snel op internationale ontwikkelingen en de prognose is dus gezien de oorlog zeer onzeker.

Transport & Logistiek

Albert Jan Swart, Sectoreconoom Industrie, Transport & Logistiek - 0641449681

albert.jan.swart@nl.abnamro.com

Voor de sector Transport & Logistiek kunnen de gevolgen van de oorlog in Oekraïne groot zijn. De meeste ondernemingen hebben vooral last van de sterk stijgende brandstofprijzen. De tarieven voor scheepvaart zijn hoog, waardoor duurdere stookolie niet direct grote gevolgen heeft voor de marges. Op korte termijn staan vooral de marges in het wegvervoer onder druk. De adviesprijs van diesel steeg van zo'n 1,85 euro in januari naar circa 2,30 euro in maart. Veel wegvervoerders hebben een brandstofclausule in het contract opgenomen, waardoor stijgende brandstofkosten kunnen worden doorberekend aan de opdrachtgever. Vaak kan de prijs echter slechts een keer per maand of per kwartaal worden aangepast. Door de buitengewoon snelle stijging van de dieselprijs moeten veel transportbedrijven de snel stijgende kosten voorfinancieren. Voor veel wegvervoerders maken de brandstofkosten zo'n 15 tot 30 procent uit van de totale kosten. Ook pakketbezorgers, die relatief weinig aan brandstof besteden omdat ze weinig kilometers maken, hebben last van de stijgende dieselprijs. DHL en DPD verhoogden daarom begin maart al de prijs voor de bezorging van een pakketje met 4 tot 18 cent, zo meldde *De Telegraaf*.

Personeel

Voor sommige ondernemingen komt de oorlog heel dichtbij, vooral voor bedrijven die actief zijn in Oekraïne. Bij het begin van de invasie bevonden bijvoorbeeld vrachtwagens die in Oekraïne waren zich plotseling in een oorlogsgebied. De eerste zorgen gingen daarom uit naar de veiligheid van de chauffeurs. Daarnaast zijn veel Oekraïners voor Nederlandse transportbedrijven werkzaam, bijvoorbeeld als vrachtwagenchauffeur. Veel Oekraïners zijn teruggegaan naar hun eigen land om familieleden te evacueren of om hun land te verdedigen. In de scheepvaart zijn zowel veel Oekraïners als Russen werkzaam, wat kan zorgen voor spanningen op de werkvloer.

Ontregeling

De oorlog leidt tot flinke ontregeling van transportketens. Zo zijn de exportrestricties op zogenoemde dual use-goederen – producten die ook voor militaire doeleinden kunnen worden gebruikt – uitgebreid, waardoor de douane extra controles uitvoert op lading met bestemming Rusland. Dit leidt tot vertraging in havens. Een aantal grote reders, waaronder MSC en Maersk, hebben besloten voorlopig geen industriële producten meer naar Rusland te vervoeren. Vanwege de gevechten liggen de zeevaart en luchtvaart naar Oekraïne geheel stil. Wegvervoer naar Oekraïne is riskant. De luchtvracht naar Rusland ligt stil vanwege sancties. Vervoer per vliegtuig is nog wel mogelijk via Turkije en het Midden-Oosten. Ook het treinverkeer over de 'nieuwe zijderoute' van China naar onder andere Nederland, die deels door Oekraïne loopt, is door de oorlog ontregeld.

De oorlog zou grote gevolgen kunnen hebben voor de Rotterdamse haven. Zo'n 10 procent van de overslag is aan Rusland gelieerd. Het betreft containers, maar bijvoorbeeld ook olie, steenkool en staal. De binnenvaart zou vanwege de hoge gasprijs meer steenkool te vervoeren kunnen krijgen.

Ook eventuele macro-economische gevolgen kunnen effect hebben op de transportsector. Voor de Nederlandse economie verwacht ABN AMRO ten opzichte van 2021 een groei van 3,1 procent, omdat de economische activiteit sinds het vierde kwartaal van 2021 op een hoog niveau ligt en dit jaar nauwelijks wordt gehinderd door coronamaatregelen. Vooralsnog verwacht ABN AMRO dat de transportsector in 2022 groeit met 2,5 procent.

Food

Nadia Menkveld, Sectoreconoom Agrifood Nadia.menkveld@nl.abnamro.com

De oorlog in Oekraïne heeft op verschillende manieren gevolgen voor bedrijven in de verwerking en handel van voedsel. Zo heeft de hoge gasprijs direct invloed op de voedingsmiddelenbedrijven die energie nodig hebben voor het verwerken, verhitten of koelen van voedsel. Met name levensmiddelenbedrijven die relatief veel energie nodig hebben zijn gevoelig voor de hogere prijzen. Dit zijn bijvoorbeeld industriële bakkerijen, aardappelverwerkers en de zuivelindustrie. Daarnaast zorgen de toegenomen gasprijzen ook voor duurder productiemiddelen die tot hogere kosten in de hele keten leiden. Bij elke schakel in de voedselketen zijn er inputs nodig, zoals kunstmest, vervoer en verpakkingsmiddelen. Al deze productiemiddelen zijn duurder geworden, wat zorgt voor hogere inkoopkosten bij voedingsmiddelenbedrijven.

Zonnebloemolie en granen

Daarnaast zorgt de oorlog in Oekraïne voor een prijsstijging van een aantal grondstoffen, zoals tarwe en zonnebloemolie. Rusland en Oekraïne zijn goed voor meer dan een kwart van de wereldwijde tarwe-uitvoer en voor bijna drie kwart van de wereldwijde uitvoer van zonnebloemolie. De oorlog verstoort de uitvoer van deze producten, wat zorgt voor schaarste en hogere prijzen. Daarnaast is het zeer moeilijk voor Oekraïense boeren om te werken, waardoor de productie ook voor volgend oogstseizoen onder druk komt te staan. De tekorten en daarmee ook de prijzen van deze grondstoffen zullen dan ook naar verwachting langere tijd hoog blijven. Zowel tarwe als zonnebloemolie zijn belangrijke grondstoffen voor veel verschillende producten. Zo wordt tarwe gebruikt voor meel, brood, pasta en koek en zonnebloemolie voor bijvoorbeeld chips, patat, margarine en sommige kant-en-klaar maaltijden.

Of en in hoeverre de hogere kosten en schaarste van grondstoffen en productiemiddelen voor een daling van de productievolumes zal zorgen, is moeilijk te zeggen. In sommige gevallen is substitutie mogelijk. Zo kan zonnebloemolie soms vervangen worden door andere plantaardige oliën. Maar ook de prijs van deze andere plantaardige oliën is hoog. Daarnaast vereist substitutie een aanpassing van het receptuur en de beschrijving op de verpakking. Deze aanpassingen brengen extra kosten met zich mee.

Hogere kosten doorberekenen

Hoewel de kosten voor de levensmiddelenindustrie dus flink oplopen is het niet altijd mogelijk om deze kosten door te rekenen naar de supermarkten. Supermarkten kunnen over het algemeen namelijk scherp inkopen, doordat ze een sterke inkooppositie hebben. Ze proberen zoveel mogelijk

de kosten terug de keten in te krijgen, omdat ze huiverig zijn hun positie te verliezen aan concurrenten.

Dit zet druk op voedingsmiddelenbedrijven. Het verschilt per bedrijf en per product wat dit betekent. Zo hangt het af van hoe sterk een merk is, in hoeverre er alternatieven zijn, wat de schaalgrootte van zo'n producent is, in hoeverre er nog verdere efficiëntie te behalen is en wat in contracten is afgesproken. De financiële weerbaarheid van levensmiddelenbedrijven gaat er verder op achteruit als de kosten niet voldoende kunnen worden doorberekend. De margedruk is immers al hoog, omdat de sector de afgelopen jaren heeft geïnvesteerd in kwaliteit, productontwikkeling en duurzaamheid.

Agrarisch

Nadia Menkveld, Sectoreconoom Agrifood nadia.menkveld@nl.abnamro.com

De toenemende energieprijzen vormen een steeds groter wordend probleem voor de glastuinbouw in Nederland. De energiekosten maken gemiddeld zo'n 20 tot 30 procent uit van de totale kosten voor de glastuinbouw. Door de enorme stijging van de prijzen kunnen bedrijven in problemen die hun energietarieven niet voldoende hebben vastgelegd of waarvan de contracten aflopen in problemen komen. De hogere kosten volledig doorberekenen aan afnemers blijkt voor verschillende producten niet mogelijk. Zo nemen de prijzen van tomaten nauwelijks toe en lijkt ook de stijging van sierteelprijzen langzaam maar zeker af te nemen. Dat betekent dat de hogere kosten drukken op het rendement en inkomen van de glastuinders. Creatieve oplossingen, zoals minder belichten, later aanplanten of wisseling van gewas, bieden slechts tijdelijk soelaas. Hoe langer de kostenstijgingen aanhouden, hoe meer bedrijven rode cijfers zullen noteren. Volgens Glastuinbouw Nederland gaat dit in de komende periode om zo'n 40 procent van de glastuinbouwbedrijven.

De visserijsector wordt eveneens direct geraakt door de hogere energieprijzen vanwege sterk toegenomen brandstofkosten. Deze subsector wordt geconfronteerd met zulke hoge kosten dat veel vissers besluiten niet uit te varen. Dit drukt de weliswaar het grootste deel van de variabele kosten, maar omdat de vissers onder meer ook afschrijvingen moeten doen en rente en bijvoorbeeld verzekeringskosten moeten betalen, kunnen ze alsnog in problemen komen.

Kunstmest

De hogere energieprijzen hebben ook indirect effect op de agrarische sector. Zo is kunstmest een belangrijk productiemiddel voor akkerbouwers. De inkoop van kunstmest vormt namelijk een tiende van de totale kosten voor akkerbouwers. Voor de productie van kunstmest is relatief veel gas nodig en door de stijgende gasprijzen nemen ook de kosten van gebruik van kunstmest toe. De kunstmestprijs lag door de toegenomen gasprijs in december al 125 procent hoger dan in dezelfde periode het jaar ervoor. Omdat Rusland een grote kunstmestproducent is, neemt de schaarste toe en lopen de prijzen momenteel verder op. Circa een vijfde van de totale kunstmestuitvoer kan aan Rusland worden toegeschreven. Daarnaast komen belangrijke grondstoffen die nodig zijn voor het

produceren van kunstmest uit zowel Rusland als Oekraïne. De kunstmestprijzen zullen deels doorwerken in de afzetprijzen van aardappelen.

Veevoer

Niet alleen de plantaardige sectoren worden geraakt. De veehouderij wordt geraakt doordat zowel Oekraïne als Rusland belangrijke granen en maisexporteurs zijn en de prijzen van veevoerprijzen inmiddels flink zijn gestegen. Voor vleeskuikenhouders maken de veevoerkosten maar liefst 70 procent van de totale kosten uit, voor varkenshouders is dit 60 procent en voor melkveehouders 30 procent. Hoewel de afzetprijzen van onder meer zuivel, pluimveevlees, eieren en varkensvlees stijgen is dit niet in alle gevallen voldoende om volledig de hogere kosten te compenseren.

Voor tafeleieren geldt dat een aantal supermarkketens onder leiding van Albert Heijn heeft toegezegd om de hogere kosten te willen compenseren. Albert Heijn en Jumbo betalen 0,9 eurocent per ei extra. Dit compenseert een deel van de pluimveehouders, maar niet alle eieren worden direct verkocht via de supermarkten. Veel eieren gaan ook naar voedselverwerkers en daar worden de hogere kosten vooralsnog niet gecompenseerd. Ook de stijging van de kosten voor de productie van pluimveevlees wordt niet gecompenseerd, terwijl ook deze producenten kampen met flink gestegen voerkosten.

ABN AMRO verwacht dat de landbouvvolumes in 2022 dalen ten opzichte van 2021. Dit komt met name doordat veel glastuinders door de hoge gasprijzen een stuk minder zullen produceren. Daarnaast stijgen naar verwachting de volumes in de veehouderij niet verder en gaan deze zelfs licht dalen doordat het effect van stikstofmaatregelen dit jaar al merkbaar worden.

Zakelijke Dienstverlening

Mario Bersem, Sectoreconoom TMT & Zakelijke dienstverlening mario.bersem@nl.abnamro.com

De sector zakelijke dienstverlening is sterk conjunctuurgevoelig en wordt met name getroffen door de indirecte gevolgen van de oorlog via hogere energieprijzen en de algemene effecten op de conjunctuur. Daar ABN AMRO de prognose voor het bruto binnenland product (bbp) handhaaft, blijft ook de prognose voor zakelijke dienstverlening hetzelfde, namelijk 4,5 procent groei. Binnen de sector zijn er wel verschillen te verwachten. Zo zouden uitzenders op korte termijn nog kunnen profiteren van de onzekerheid die voortvloeit uit de oorlog, omdat bedrijven in tijden van onzekerheid geneigd zijn flexibel personeel in te huren in plaats van vast personeel aan te nemen. Op middellange termijn zal ook de uitzendbranche negatief worden getroffen door teruglopende groei.

De advocatuur is een andere branche die op korte termijn kan profiteren. De aangescherpte sancties tegen Rusland leiden tot extra werk op het gebied van compliance terwijl de persoonsgebonden maatregelen en bevrozing van Russische tegoeden leidt tot extra werk op het gebied van procesvoering.

Technologie, Media en Telecom

Mario Bersem, Sectoreconoom TMT & Zakelijke dienstverlening mario.bersem@nl.abnamro.com

In de Technologie, Media en Telecom (TMT) sector zien we de gevolgen van de hogere energieprijzen in eerste instantie bij de datacenters. Datacenters zijn grootverbruikers van stroom die ze gebruiken om de servers draaiende te houden die daar zijn ondergebracht, en voor koelsystemen die de temperatuur in de zalen reguleren. Hun klanten zijn de webhostingproviders, clouddienstverleners en softwareontwikkelaars, maar ook bedrijven die hun servers bij de datacenters hebben staan. Datacenters die de stroom tegen een variabele prijs inkopen maar vaste prijzen met hun klanten hebben afgesproken, komen nu in de knel. De situatie lijkt in feite op die van conventionele energiebedrijven waar deze spagaat heeft geleid tot een toename in faillissementen. De grotere datacenters komen voornamelijk minder in de problemen omdat ze hun kosten langer hebben vastgelegd. Sommige webhostingproviders zijn intussen al begonnen met het verhogen van de prijzen in respons op verhoogde prijzen vanuit de datacenters.

Rusland produceert verschillende metalen die worden gebruikt in IT-apparatuur. Hieronder vallen onder andere platina (11 procent van wereldwijde productie), kobalt (4 procent) en grafiet (3 procent). Prijsstijgingen van deze grondstoffen kunnen inkooprijzen van IT-apparatuur opdrijven. Daarnaast kunnen vertragingen in de toevoer van grondstoffen leiden tot opeenvolgende vertragingen in de levering van deze apparatuur. Een voorbeeld is neon; Oekraïne is een belangrijke leverancier van dit gas, dat wordt gebruikt bij de productie van chips. Problemen in de toevoer van neon zouden het huidige chiptekort verder kunnen opdrijven, iets wat op zijn beurt kan resulteren in langere levertijden en prijsstijgingen van IT apparatuur. Dit alles kan de omzet en winsten van IT-groothandels drukken.

Voor 2022 verwacht ABN AMRO een groei van 4,5 procent van de TMT-sector.

Bouw

Casper Wolf, Sectoranalist Bouw & Vastgoed casper.wolf@nl.abnamro.com

De bouwsector krijgt mogelijk als gevolg van de oorlog in Oekraïne te maken met uitstel van projecten, en dat terwijl er hoge vraag is naar de diensten van bouwers. De materiaalkosten stijgen snel waardoor opdrachtgevers nieuwe projecten zullen uitstellen of zelfs geheel annuleren. Op de kortere termijn krijgt de bouw te maken met vertragingen door tekorten aan chips, hout en staal. De verwachte groei van de bouwproductie daalt daardoor van 2,5 procent naar 1,5 procent in 2022.

Bouwkosten

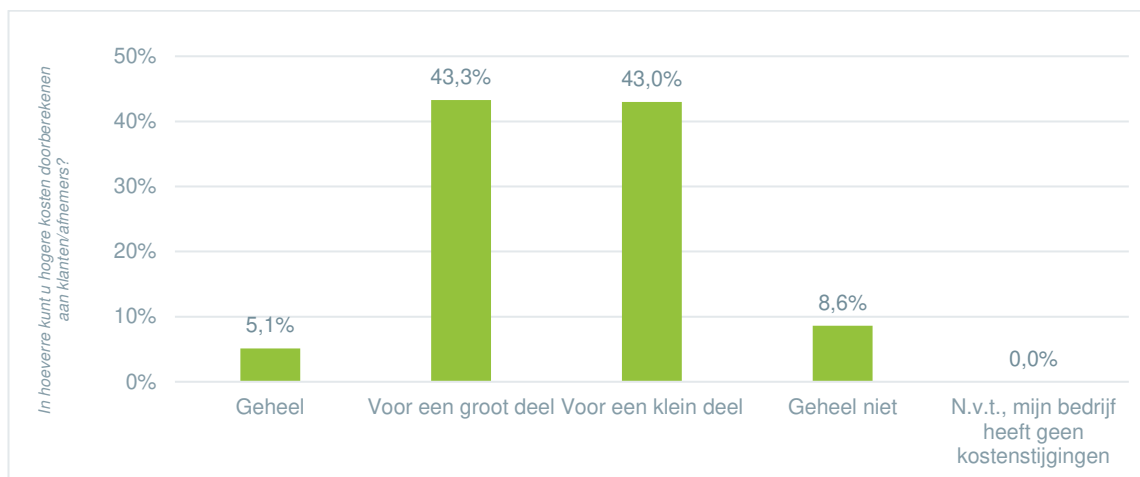
De stijgende gasprijzen raken de bouw flink. Bij de productie van bouwmaterialen wordt namelijk veel gas verbruikt. In 2019 bedroegen de energiekosten van bouwmaterialenproducenten gemiddeld 3,5 procent van hun omzet. Bij de productie van onder meer asfalt, glas en bakstenen is

dat nog hoger. De gestegen gasprijzen zullen deze producenten doorberekenen aan hun afnemers, zoals bouwgroothandels, aannemers en installateurs.

De bouwers proberen de gestegen kosten eveneens door te berekenen aan hun opdrachtgevers. Van de bouwbedrijven zegt 48,1 procent te verwachten dat zij een groot deel van de gestegen kosten kunnen doorberekenen aan hun opdrachtgevers, zo blijkt uit de Conjunctuurenquête Nederland van het CBS uit begin 2022. Een groep van 43 procent denkt echter maar een klein deel te kunnen doorberekenen, en 8,6 procent verwacht dit in het geheel niet te kunnen. In de gevallen waarbij de rekening niet of slechts gedeeltelijk kan worden doorgeschoven dreigt druk op de marges en in het meeste extreme gevallen leidt dit tot faillissementen van bouwbedrijven. Doordat bouwbedrijven vaak contractueel een vaste prijs hebben afgesproken met opdrachtgevers zoals projectontwikkelaars, is het vaak niet mogelijk kostenstijgingen door te berekenen.

Meer dan de helft van de bouwbedrijven kan niet tot nauwelijks hogere kosten doorberekenen

Bron: CBS

De hogere bouwkosten hebben met name effect op nieuwe bouwopdrachten. Opdrachtgevers die worden geconfronteerd met hogere kosten zullen vaker nieuwe opdrachten uitstellen in de hoop dat de bouwkosten over een tijd weer gaan dalen. Dit kan leiden tot een verlaging van de bouwproductie in het tweede helft van het jaar.

Vertragingen en stikstof

De vraag naar de diensten van bouwers is momenteel nog wel hoog. De bouw eindigde 2021 sterk met 2,4 procent groei, terwijl ABN AMRO na het derde kwartaal slechts 1 procent groei verwachtte. Het aantal afgegeven vergunningen voor de woningbouw steeg met 9 procent in 2021 en voor de utiliteitsbouw met 12,3 procent. Dat zorgt voor de komende periode voor veel werk in de

bouwsector. Daarnaast heeft minister De Jonge van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening de ambitie neergelegd snel naar een productie te gaan van 100.000 woningen per jaar.

Op de kortere termijn krijgt de bouw echter te maken met vertragingen bij bouwprojecten. Veel bouwbedrijven vrezen tekorten aan staal, hout en benzine/diesel, zo blijkt uit een [enquête](#) van Bouwend Nederland. Dit is met name het gevolg van de verstoorde toevoerlijnen van en naar Oekraïne en Rusland. Bij materiaaltekorten betekent het dat een bouwproject stil kan komen te liggen totdat het product alsnog beschikbaar komt of er een alternatief hiervoor is gevonden. Grote bouwers als [VolkerWessels](#) en [Van Wijnen](#) waarschuwden onlangs in vakblad Cobouw al dat dit kan leiden tot het stilvallen van bouwprojecten.

Ook de stikstofproblematiek blijft de sector parten spelen. Trouw berichtte recentelijk dat de provincies [Overijssel en Flevoland](#) de handel in stikstofrechten ten behoeve van bouwprojecten hebben stilgelegd omdat zij grote vraagtekens zetten bij de juridische houdbaarheid daarvan. De [westelijke provincies](#) Noord-Holland, Zeeland en Zuid-Holland hebben problemen met de uitkoop van agrarische bedrijven. Dit kan zorgen voor een dalend aantal vergunde bouwprojecten, met name in de infra, maar ook de woning- en utiliteitsbouw. Bouwer [DuraVermeer](#) gaf onlangs in de Cobouw aan dat dit kan leiden tot het buiten de deur zetten van personeel. De nieuwe minister van Natuur en Stikstof, Van der Wal-Zeggelink, komt echter pas in het najaar met een allesomvattend stikstofplan.

Vastgoed

Casper Wolf, Sectoranalist Bouw & Vastgoed casper.wolf@nl.abnamro.com

De oorlog in Oekraïne drukt de waardegroei van vastgoed, al blijft de vraag naar met name woningen en logistieke ruimten groot. Deze druk op de groei is het gevolg van de hoge inflatie en oplopende lange rente. De kostenstijgingen raken huurders van vastgoedinvesteerders en de toeleverende bouwbedrijven aan projectontwikkelaars, terwijl de stijgende rente van vastgoed een minder aantrekkelijke investeringscategorie maakt.

Inflatie

De sterk stijgende inflatie vergroot de kosten van woninghuurders en verkleint hun besteedbaar inkomen. De energieprijzen van huishoudens lagen volgens het [Centraal Bureau voor de Statistiek](#) in februari bij een gemiddeld verbruik 86 procent hoger dan een jaar eerder. Dit beperkt met name de mogelijkheid bij huurwoningen met een hogere huurprijs om de prijzen verder te verhogen bij een wisseling van huurders. De leegstand is in de vier grootste steden voor het duurdere huursegment – een huur boven 1.250 euro per maand – reeds tweemaal zo hoog als voor andere huursegmenten, zo blijkt uit data van vastgoeddienstverleners [MVGGM en Watson+Holmes](#) over het derde kwartaal van 2021. Bij lopende huurcontracten mogen woningverhuurders de huurprijzen in 2022 verhogen met maximaal [3,3 procent](#); dat is de inflatie van het vorige jaar plus 1 procent.

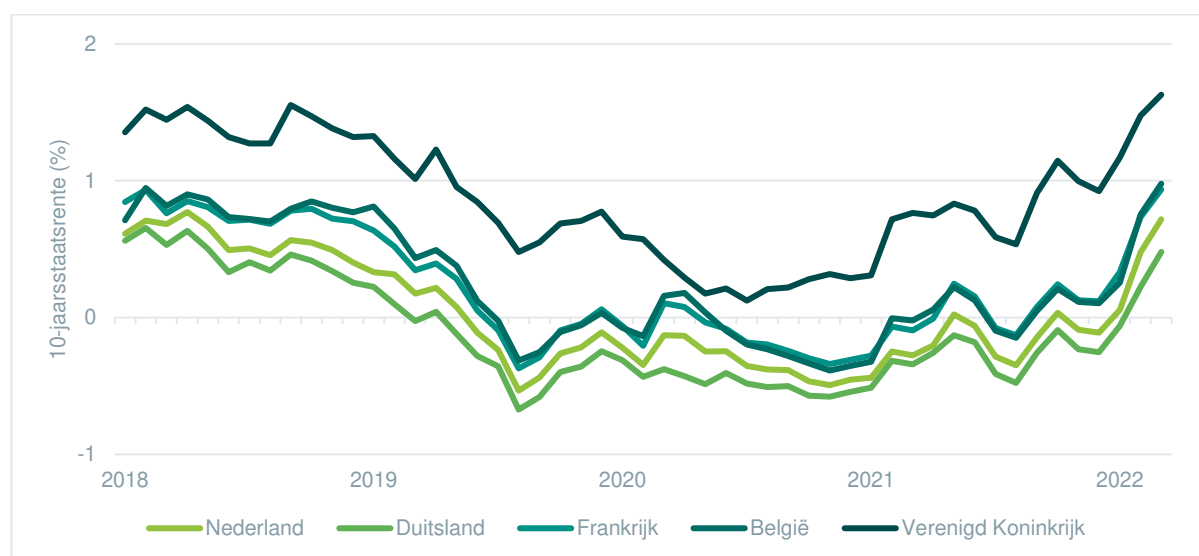
Ook het retailvastgoed heeft last van de afname van het consumentenvertrouwen en de stijgende inflatie. De bereidheid tot hogere bestedingen daalt dan namelijk en consumenten kunnen dan sowieso minder producten kopen voor hun geld. De verwachting is dat consumenten voorlopig liever hun geld besteden in de horeca en andere vrijetijdsbestedingen zoals aan theater en dierentuinen, dan in de retail. De horeca is in de coronatijd langere tijd dicht geweest dan de retail en profiteert nog van inhaalvraag.

De impact van de inval van Rusland in Oekraïne op de vraag naar andere type vastgoed is beperkt. Huurders van bijvoorbeeld logistiek, industrieel en kantoorvastgoed kunnen door lagere bedrijfsinvesteringen en consumptie wel te maken krijgen met minder volumegroei dan voor de inval van Rusland in Oekraïne de verwachting was. Daarnaast hebben zij ook hogere energiekosten, wat ook geldt voor huurders van retailvastgoed. De meeste van deze bedrijven vallen echter niet in de categorie grootverbruikers.

Lange rente

De waarden van vastgoed worden verder gedrukt door de stijgende lange rentes. Als gevolg van stijgende financiële risico's in de markt is de Nederlandse 10-jaarsstaatsrente begin dit jaar weer boven de nullijn uitgekomen, na enkele jaren dat deze negatief was. Dit is ook het geval voor veel andere staatsobligaties van West-Europese landen van de Europese Unie. Het Economisch Bureau van ABN AMRO verwacht dat eind dit jaar de Nederlandse 10-jaarsstaatsrente uitkomt op 0,6 procent. Het investeren in staatsobligaties wordt daarmee een meer aantrekkelijke investeringscategorie, wat ten koste zal gaan van investeringen in vastgoed. Minder partijen zullen daarom in vastgoed investeren en dit drukt de waarde van vastgoed. Aangezien de vastgoedsector laat-cyclisch reageert komt dit effect pas eind dit jaar.

Investeren in staatsobligaties wordt weer aantrekkelijkere investeringscategorie

Bron: Refinitiv

Bouwkosten

De stijgende bouwkosten raken de marges van vastgoedinvesteerders. De kosten voor nieuwbouwprojecten en voor onderhoud stijgen door de hoge bouwkosten, terwijl projectontwikkelaars en vastgoedverhuurders dit niet direct kunnen doorberekenen aan hun afnemers. Van de bedrijven actief in de verhuur en handel van onroerend goed denkt 84 procent dat zij hun hogere kosten niet of slechts voor een klein deel kunnen doorberekenen aan hun klanten. Dit vermindert de marges die vastgoedinvesteerders anders hadden kunnen maken.

Healthcare

David Bolscher, Sectoranalist Healthcare, Transport & Logistiek david.bolscher@nl.abnamro.com

De druk op de zorgsector blijft onverminderd hoog. Hoewel de intensivecarebezetting in de afgelopen maanden is gedaald door de minder ziekmakende omikron-variant, is het ziekteverzuim onder zorgpersoneel door besmettingen verder opgelopen. Hierdoor kan niet alle planbare zorg worden uitgevoerd. Daarnaast lopen ziekenhuizen achter op het inhalen van de uitgestelde zorg. De inval in Oekraïne brengt nieuwe risico's met zich mee voor de zorgsector. De gestegen energieprijzen drukken de marges van zorgaanbieders. Daarnaast leidt een langdurig verblijf van vluchtelingen tot een grotere zorgvraag.

Marges onder druk door hoge gasprijzen

Door de hoge gasprijzen stijgen de kosten van zorgaanbieders, met name van zorgverleners die zorg met verblijf aanbieden. Het merendeel van de zorgaanbieders koopt energie als collectief meerjarig in. Aan het begin van elk jaar wordt de leveringsprijs voor de organisaties in het collectief vastgesteld. Deze zorgaanbieders hoeven daarom geen plotselinge tariefsverhoging als gevolg van de oorlog te vrezen. Bovendien valt de stijging dit jaar nog mee omdat er in 2020 al contracten voor 2022 zijn afgesloten tegen lage tarieven. De grootste klap komt naar verwachting in 2023, omdat binnenkort voor dat jaar contracten tegen hoge tarieven afgesloten moeten worden. Zorgaanbieders met een energiecontract met variabele tarieven zien al wel een forse kostenstijging.

De hoge leveringsprijs van energie drukt direct op het rendement van zorgaanbieders met variabele energiecontracten. De tarieven die zij ontvangen voor de zorgverlening worden namelijk van tevoren vastgesteld. Daarmee zijn deze zorgaanbieders niet in staat de gestegen energieprijzen dit jaar te verwerken in hun tarieven. Doorgaans is het rendement van zorgaanbieders al vrij laag; in 2019 behaalden ze een gemiddeld rendement van 1,4 procent.

Toename zorgvraag

Naast de druk op de marges van zorgaanbieders, neemt de vraag naar zorg ook toe. Oekraïense vluchtelingen hebben namelijk direct recht op zorg in Nederland. Op korte termijn leidt dit niet tot een extra volumegroei in de zorgsector. Naar verwachting maken vluchtelingen in de eerste maanden beperkt gebruik van de gezondheidszorg. Dit komt enerzijds omdat hun verblijfsduur nog onzeker is en anderzijds omdat er vooral veel jonge vluchtelingen zijn die relatief weinig zorg nodig

---

hebben. Overigens kan het aanbod van zorgverlening op korte termijn nauwelijks verhoogd worden door het personeelstekort in de sector.

Wanneer langdurig een groot aantal vluchtelingen in Nederland verblijft, neemt de vraag naar zorg wel toe. Deze zorgvraag komt dan bovenop de inhaalzorg en verstoringen door eventuele nieuwe coronagolven. Hoewel het ziekteverzuim in februari nog tussen de 7,6 en 10,1 procent lag door coronabesmettingen onder zorgpersoneel, is de verwachting wel dat dit in het voorjaar iets afneemt. Dan kan er meer zorg geleverd worden.

Auteurs

Franka Rolvink Couzy	Hoofd Sector Research	franka.rolvink@nl.abnamro.com	0641374109
Casper Wolf	Sectoranalist Bouw en Vastgoed	casper.wolf@nl.abnamro.com	0620130020
Mario Bersem	Sectoreconoom TMT en Diensten	mario.bersem@nl.abnamro.com	0653915862
Nadia Menkveld	Sectoreconoom Agri en Food	nadia.menkveld@nl.abnamro.com	0613545147
Albert Jan Swart	Sectoreconoom Industrie en T&L	albert.jan.swart@nl.abnamro.com	0641449681
Gerarda Westerhuis	Sectoreconoom Retail en Leisure	gerarda.westerhuis@nl.abnamro.com	0629098887
David Bolscher	Sectoranalist Healthcare en T&L	david.bolscher@nl.abnamro.com	0650151563
Hans van Cleef	Energie Econoom	hans.van.cleef@nl.abnamro.com	0630903376
Jan-Paul van de Kerke	Macro Econoom	jan-paul.van.de.kerke@nl.abnamro.com	0644294475

Disclaimer

De in deze publicatie neergelegde opvattingen zijn gebaseerd op door ABN AMRO betrouwbaar geachte gegevens en informatie. Door de onzekerheid over het verloop van het coronavirus zijn deze verwachtingen met meer onzekerheid omgeven dan gebruikelijk. Noch ABN AMRO, noch functionarissen van de bank kunnen aansprakelijk worden gesteld voor in deze publicatie eventueel aanwezige onjuistheden. De weergegeven opvattingen en prognoses houden niet meer in dan onze eigen visie en kunnen zonder nadere aankondiging worden gewijzigd. Het gebruik van tekst of cijfers uit deze publicatie is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Teksten zijn gesloten op 29 maart 2022